

НАВОШТА ПРАГРАМІСТУ «Ў», або Як навучыць камп'ютар «размаўляць» па-беларуску?

Фота Надзеі БУЖАН.

Тое, што камп'ютары сталі не проста важнай, а сапраўды неад'емнай часткай нашага жыцця, нават не абмяркоўваецца. Праца, вучоба, баўленне часу — усё гэта сёння адбываецца пры дапамозе камп'ютарнай тэхнікі. А вось сустрэць у гэтым электронным свеце беларускую мову складае. Буйныя кампаніі, што займаюцца выпускам праграмаў забеспячэння, часцей за ўсё не звяртаюць увагі на тое, што ў Беларусі дзве дзяржаўныя мовы. Сярод людзей, якія не захацелі мірыцца з такой сітуацыяй, — Алесь БУЛОЙЧЫК, праграміст і перакладчык на беларускую мову. Мы сустрэліся з ім, каб даведацца, ці магчыма зрабіць віртуальны свет больш беларускім.

— Алесь, напачатку раскажыце, што гэта для вас увогуле — праца па перакладзе праграм?

— Насамрэч, я не назваў бы сябе менавіта перакладчыкам. Па прафесіі я праграміст, працую ў адной з буйных ІТ-кампаній. У перакладчыцкіх праектах пакідаю за сабой тое, што ўможа рабіць лепш, — тэхнічную працу. А вось уласна перакладам звычайна займаюцца мае паплечнікі, якім гэта больш даспадобы. Не буду пералічваць іх усіх: баюся не ўзгадаць і пакрыўдзіць кагосьці, бо гэта сапраўды калектыўная, а не індывідуальная праца.

Пераклад праграм на мову — гэта хобі, тое, што я раблю ў вольны ад працы час. Навошта? У першую чаргу таму, што гэтага няма. Ну і нельга забывацца на такую рэч, як шчасце творцы. Я лічу, што ў кожнага чалавека павінен быць нейкі занятак для душы. Я яшчэ адзначыў бы той момант, што беларуская мова ў электронным свеце пачувае сябе трохі

лепш, чым у рэальным жыцці. Гэта датычыцца ў першую чаргу інтэрнэту. І таму трэба ствараць умовы для таго, каб беларускамоўны чалавек адчуваў сябе ў віртуальнай рэальнасці максімальна камфортна.

— Праграміст і мова — цікавае спалучэнне. Звычайна мова асацыіруецца з прадстаўнікамі гуманітарных спецыяльнасцяў...

— Не думаю, што такое сцвярдзенне справядлівае. Менавіта ў праграміскай супольнасці шмат людзей, якія цікавяцца айчыннай культурай і, у прыватнасці, мовай. Беларускаямоўны праграміст — зусім не рэдкасць.

Мая сям'я рускамоўная, і ў школе беларускай мовай я асабліва не цікавіўся. Юнацтва прыйшлося якарэз на адраджэнскую хвалю канца 1980-х — пачатку 1990-х. Тады я пачаў чытаць беларускамоўную прэсу, літаратуру, пачаў цікавіцца грамадскім жыццём. Усё гэта зрабіла свой унёсак. З развіццём інтэрнэту магчымасці вывучаць мову пашырыліся: беларускамоўнае асяроддзе на форумах і ў сацыяльных сетках, дзясяткі перакладзеных фільмаў, вялікая колькасць кніг і артыкулаў у сёце.

— Алесь, чаму сусветныя карпарацыі, якія займаюцца распрацоўкай праграмаў забеспячэн-

ня, звычайна не надаюць увагі беларускай мове?

— Усё вельмі проста. Лакалізацыя праграм звычайна адбываецца трыма шляхамі. Першы — самы просты, назавём яго патрабавальным — калі пакупнік «софта» патрабуе ад пастаўшчыка перакладаць праграмы на абедзве дзяржаўныя мовы. На жаль, у нас пакупнікі такіх патрабаванняў не прад'яўляюць. Зразумела, што, калі распрацоўшчык мае магчымасць не выконваць лішнюю працу, ён рабіць яе не будзе.

Хоць, шчыра кажучы, бываюць і выключэнні. Гэта якраз і ёсць другі шлях — калі сама кампанія хоча падтрымаць свой статус і паказаць, што яна паважае культуру краіны, цікавіцца ёй. Існуе і варыянт, калі кампанія дае магчымасць рабіць пераклад сваіх праграм нейкай суполцы зацікаўленых людзей. Яскравы прыклад — карпарацыя Google, найбуйнейшы ў свеце інтэрнэт-пошукавік. Вялікая колькасць сэрвісаў гэтай кампаніі перакладзена на беларускую мову, і кожны можа імі карыстацца. Сэрвіс Google Translate дазваляе зрабіць анлайн-пераклад любога тэксту на беларускую мову з іншых, і наадварот. У самай папулярнай у свеце аперацыйнай сістэме для смартфонаў пад назвай Android, якую распрацоўвае ўсё той жа Google, можна ўводзіць тэкст па-беларуску. І, скажу па сакрэце, нават інтэрфейс некаторых прылад гэтай аперацыйнай сістэмы ўжо перакладзены на мову. Вось толькі працаваць з ім пакуль што немагчыма: беларуская лакалізацыя адсутнічае ў спісе сістэмных. Але будзем спадзявацца, што хутка ўсё зменіцца да лепшага.

Трэці шлях — так званы «оўпэн сорс» (ад англ. open source — літаральна «адкрытая крыніца»), тое, чым у прыватнасці, мы і займаемся. Пераклад намаганнямі саміх карыс-

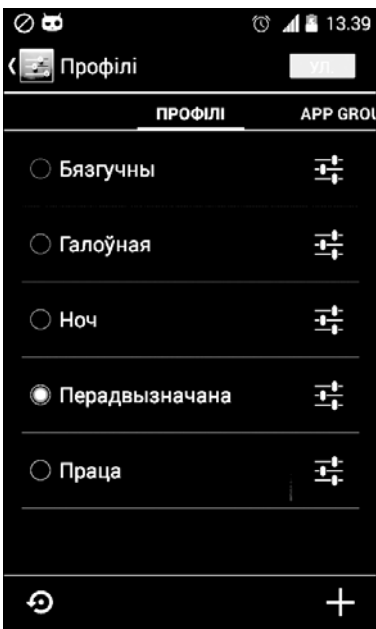
тальнікаў. І тут аніякіх абмежаванняў няма. Бяры і рабі.

— А ці трэба быць прафесіяналам у свеце праграмавання, каб займацца перакладам праграм?

— Зусім неабавязкова, калі ты працуеш не адзін. Зразумела, у такой працы ёсць тэхнічныя моманты, але іх прыкладна 20 працэнтаў ад усяго аб'ёму працы. Усё астатняе — натуральна пераклад, а гэта ўжо можа рабіць і чалавек, які з камп'ютарам знаёмы на бытавым узроўні. Праблема ў іншым: вельмі цяжка знайсці людзей, якія хацелі б выдаткоўваць свой час і займацца гэтым. Пераклад патрабуе вельмі карпатлівай і, звычайна, штодзённай працы.

— Якімі праектамі вы ганарыцеся або лічыце іх самымі важнымі?

— Мы зрабілі беларускую лакалі-

зацыю аперацыйнай сістэмы для персанальных камп'ютараў Windows 7, пераклад аперацыйнай сістэмы для смартфонаў Android. Стварылі беларускамоўную раскладку для віртуальнай клавіятуры AnySoft Keyboard. Зараз працуем над перакладам карт і навігацыі для Android-смартфонаў OsmAnd Maps & Navigation. Менавіта ў апошнім праекце мне падаецца вельмі ўдалым агульным навігатарам, які падказвае карыстальніку (звычайна, кіроўцу) дарогу. Гук мы запісалі на прафесійнай студыі, і атрымалася вельмі надрэнна. Нават рускамоўныя карыстальнікі адзначылі, што інфарматыўнасць нашага навігатора атрымалася лепшай за іх.

— Ці адсочваеце вы далейшы шлях вашых праектаў? Увогуле, наколькі запатрабаваны беларускамоўны «софт» сярод саміх карыстальнікаў?

— Дакладна магу сказаць, што спажывец для іх знаходзіцца. Але папулярнасць вельмі залежыць ад таго, наколькі проста пераклад усталяўваецца. Напрыклад, беларуская лакалізацыя Android патрабуе правоў так званых root-карыстальніка (спецыяльныя правы па кіраванні смартфонам, якія звычайна не прадастаўляюцца вытворцамі апаратаў, а атрымліваюцца ўладальнікамі тэлефонаў самастойна). Ну і, безумоўна, ад таго, ці чулі людзі увогуле пра існаванне такіх перакладаў. Калі называць лічбы, то беларускую раскладку для AnySoft Keyboard усталявалі некалькі тысяч карыстальнікаў, больш за тысячу чалавек загрузілі пераклад для Android. Спадзяюся, што гэта не максімальна магчымыя лічбы.

Яраслаў ЛЫСКАВЕЦ.

Дапамагчы з перакладам праграмаў забеспячэння і карт на беларускую мову можна, звязваючыся з Алесем Булойчыкам праз электронную пошту: alex73mail@gmail.com.

МУЗЕЙ — НЕ ТЭАТР, ТАМ УСЁ САПРАЎДНАЕ

ЦЯЖКАСЦІ ПЕРАКЛАДУ

...Мае наведвальнікі — шасцікласнікі. Скажу адразу: аўдыторыя непапулярная. Затое цікавая. У іх ёсць цяга здымаць на мабільныя тэлефоны ўсё, што захапіла ўвагу. Стрэльба, фотаапарат, залаты гадзіннік, савецкі тэлевізар «Тэмп-2», які, хутчэй за ўсё, падаецца ім звычайнай драўлянай скрыняй. Змагацца з «фотапаліваннем» у мяне ахвоты ніколі не было, хоць звычайна групы дадаткова не аплалівалі гэтую паслугу. Таму малым заўжды перашкаджалі захавальнікі музея. Праводжу дзяцей на другі паверх музея, у мемарыяльную частку: «Цяпер мы падыходзім на другі паверх па лесвіцы...» — і тут мяне першы раз перабіваюць: «...па якой падыходзім Якуб Колас». Цудоўна, думаю, дзеці запамнілі, у які музей прыйшлі.

Увогуле, яшчэ на пачатку працы заўважыла, які карысна ўжо з першых хвілін правільна «падаць» матэрыял экскурсантам. З малымі лепш за ўсё размаўляць прастай мовай, задаваць пытанні, а напрыканцы экскурсіі зрабіць кантрольную апытанку. У такім выпадку будзе ўпэўненасць у тым, што твая праца прайшла не дарма. Старшакласнікі і студэнты ўважліва слухаюць гісторыю кахання Якуба Коласа і яго жонкі Марыі Дзімітрыеўны, вайскоўцы не прамінуць аповед пра турэмнае зняволенне пісьменніка. Галоўнае, быць шчырым і не рабіць з сябе акцёра: музей — не тэатр, тут усе экспанаты — сапраўдныя.

...Чуецца знаёмае: «Ого, Якуб Колас шыкоўна жыў!» І тут мая задача заключаецца ў тым, каб разбурыць першаснае памылковае ўяўленне і раскажаць пра сціпласць народнага пісьменніка. Але яны не надта вераць, бачачы вялізную жырандоллю, пазалочаны гадзіннік, раяль, дарагую мэблю. Мне заўжды падабалася правяраць эрудыцыю малых. У каторы раз задаю пытанне: «Які антычны бог адлюстраваны на залатым гадзінніку, што знаходзіцца перад вамі? Даю падказку — ён быў адказным за мастацтва і навуку?» І тут пачалося... Геркулес, Праметэй, «а падкажыце, на якую літару пачынаецца яго імя». У выніку, калі правільнага адказу не чую — кажу: «Дзеці, гэта Апалон».

І яны, быццам угадаўшы старую інфармацыю, ківаюць: «А, ну так, Апалон, мы ведаем».

Заканчваю экскурсію словамі: «Заходзьце, калі ласка, у наш музей яшчэ — у нас часта адбываюцца розныя мерапрыемствы». На што дзеці пытаюцца: «Ужо скончылася? Мы можам ісці? Можна, мы яшчэ паходзім і зробім здымкі?» Я дазваляю, «забыўшыся», што фатаграфаванне забаронена. Экскурсія скончылася, можна ісці адпачываць.

«КУХНЯ» КОЛАСАЗНАЎЦАЎ

Праз год, каб аднавіць у галаве факты, мне хапіла некалькі разоў перачытаць 30 старонак тэксту. А навічку трэба асвоіць усю экспазіцыю музея за два тыдні і здаць кантрольную экскурсію. Тэрмін невялікі, асабліва калі вы жадаеце паглыбіцца ў справу. За гэты час можна аглядаць музей уздоўж і ўпоперак, задаваць пытанні сталым супрацоўнікам, капацца ў фондах і архівах, перачытваць творы. Увогуле, падчас маёй працы людзі тут былі няпростыя: Марыя Нічыпараўна — жонка пісьменніка Генрыха Далідовіча, Наталля Аляксандраўна — дачка Алеся Адамовіча, Васіліна Міхайлаўна Міцкевіч — праўнучка дзядзькі Якуба. Усе выдатна ведаюць экспазіцыю, бо працуюць ужо даўно.

Праца пачыналася а палове дзясятай раніцы,

заканчвалася а шостае вечара. У мяне была палова стаўкі, каб мець магчымасць сумяшчаць працу і вучобу, таму я працавала ўсяго чатыры гадзіны, а пасля імчалася ва ўніверсітэт. Занятасць у музеі не скажу каб вялікая была: бывала, за дзень адну экскурсію правядзеш ці дзве. Увесь астатні час адводзіўся на самаадукацыю: мы чыталі «Новую зямлю», «Сымона-музыку», «Дрыгву», «У палескай глушы» — асноўныя творы, на якіх робіцца акцэнт у экспазіцыі. Рабілі адмысловыя лісткі з цытатамі, вершамі, якія пасля завучвалі, каб распавядаць на экскурсіях. Але толькі ім і чытаннем кніг праца не абмяжоўвалася: даволі часта ўзнікала патрэба напісаць прэс-рэліз, даслаць запрашэнні на мерапрыемствы, прыдумаць канцэпцыю будучага свята. Таксама я рабіла гадавы календар па юбілейных датах, якія перарасталі ў мерапрыемствы ці тэматычныя выставы.

На дзяжурствах па суботах у музеі заўжды заставаўся адзін экскурсавод, які праводзіў па чатыры экскурсіі запар. Кожны чацвер у музеі — адказны, бо праходзяць розныя мерапрыемствы: выставы, прэзентацыі. Дом пабудовы пачатку 1950-х гадоў не разлічаны на вялікую колькасць людзей. Напрыклад, для другога паверха ёсць ліміт — не больш за 30 наведвальнікаў.

Фота Марыны БЕГУНЮКОВИЧ.

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар «43».)

«БАТЛЕЙКА» І НАШ ТРЫУМФ

«Акрамя непасрэдна экскурсій трэба ўдзельнічаць яшчэ і ў лялечным тэатры», — казалі мне пры працаўладкаванні. Чамусьці ў было ўяўленне — будзем ставіць батлейку! Але гэтага не здарылася: у нас быў тэатр з лялькамі-пятрушкамі ды шырма «ў кветачкі». Праз год шырма сустрэла мяне на тым самым месцы, у другой зале, — але цяпер яна была яскравай і шыкоўнай. Лялькі таксама змяніліся... Здача лялечнага выступлення была другім «кандыдацкім мінімумам», і спрабаваць сябе ў артыстычным амплуа мы стараліся ў пары з Яўгеніяй Мятлушчай. Дзяўчына прыйшла ў музей па размеркаванні, на тыдзень пазней за мяне. Практыкаваліся мы без спецыяльнай падрыхтоўкі: глядзелі, як гэта робяць іншыя, а далей ужо самі паказвалі свае здольнасці. Мы садзілі дзяцей на падушкі, самі хаваліся за шырмай, надзявалі на рукі лялькі і пачыналі падвываць на розныя галасы. Ставілі апрацаваную Коласам народную казку «Воук-дурань».

Цяжка было хіба што голас своеасова перамяняць, але мы адточвалі і гэты навык. Праўда, у нас, асабліва ў Жэні, якая паказвала вядучага героя — ваўка, пасля лялек балелі рукі. Чытач можа задаць пытанне: хіба абавязаны экскурсавод ставіць лялечныя спектаклі? Вядома, гэтак вучаць артыстаў, а не гісторыкаў і філолагаў. Справа ў тым, што музей наведваюць першакласнікі з другакласнікамі, для якіх нават спрощаная экскурсія па Доме Коласа — даволі цяжкае выпрабаванне. А невялічкае «шоу» цалкам падыходзіць пад іх узрост. Стоячы за шырмай, мы неаднойчы станавіліся сведкамі ўласнага артыстычнага трыумфу, бо дзеці нам верылі і сыходзілі з музея з адчуваннем свята.

Кацярына РАДЗЮК.

ЭПІЛОГ

Я зусім не шкадую пра час, праведзены ў музеі, хоць праца ў ім фінансавана мяне і не ўзбагаціла.

Я заўважыла, што нашым музеям часта не хапае якаснага піяру — нестандартнай прома-прадукцыі, выбуховых імпрэз. Прыемна, што за апошні год музей Якуба Коласа вельмі «прасунуўся» ў гэтым кірунку. Застаецца пажадаць Дому Коласа поспеху і росквіту.